

K MEZINÁRODNĚPRÁVNÍM ASPEKTŮM OCHRANY NÁRODNOSTNÍCH MENŠIN V PŘEDMNICHOVSKÉ ČSR

Milan Kocích

Vítězství Velké říjnové socialistické revoluce a první imperialistická světová válka narušily do značné míry celou soustavu světového kapitalismu. Všeobecná krize, která byla v kapitalistickém světě vyvolána vypuknutím světové války, se po jejím skončení dále výrazně prohloubila a ještě více zostřila všechny rozpory imperialistického světa. Hospodářsky a politicky postihla nejen státy poražené, ale i vítězné mocnosti.

Mírové smlouvy, podepsané v letech 1919 - 1920, vytvořily nový systém mezinárodních vztahů, který vešel do dějin pod názvem versailleský. Šlo o soustavu nového uspořádání Evropy a částečně také celého světa, která upevňovala a právně fixovala vítězství dohodových mocností nad mocnostmi ústředními. Versailleský systém odpovídal imperialistickým cílům vítězných mocností, byl namířen nejen proti poraženým státům, ale také sovětskému Rusku, revolučnímu hnutí v kapitalistickém světě a národně osvobozeneckému hnutí v koloniálních a závislých zemích. Pro svůj imperialistický a kořistnický charakter nemohl trvale zajistit mírové uspořádání v Evropě a ve světě.

Třebaže se jednalo o systém imperialistický a protirevoluční, lze mít za to, že zakotvil především pro oblast střední a jihovýchodní Evropy určité buržoazně demokratické přeměny, které přinesly národně demokratické revoluce v jednotlivých státech.

Versailleský systém byl tedy složitým komplexem prvků, které v určitých politických a společenských poměrech byly nutným zárodkem rozporů a protikladností. To vše se výrazně projevilo v dalším období.

Československá republika se pařížských mírových jednání zúčastnila za podpory Francie, což jí umožnilo předložit poměrně rozsáhlé požadavky.¹⁾ V čele československé delegace byl ministerský předseda dr. Karel Kramář, ale vlastní práci delegace vedl tehdejší ministr zahraničních

¹⁾ Blíže viz R. K v á č e k, Nad Evropou zataženo, Praha 1966, str. 10 a násl.; dále A. G a j a n o v á, ČSR a středoevropská politika velmocí (1918-1938), Praha 1967, str. 17 a násl.

věcí dr. Edvard Beneš, který také 5. února 1919 přednesl před Radou desíti požadavky Československa, které shrnul do sedmi memorand.²⁾

Po řadě složitých diplomatických jednání se podařilo většinu předložených československých požadavků prosadit. Tyto nesporné diplomatické úspěchy Československé republiky na pařížských mírových jednáních byly v nemalé míře umožněny vlivem Francie. Tato velmoc byla jedním z hlavních soupeřů Německa, a proto po vítězné válce usilovali vládnoucí představitelé francouzské buržoazie v čele s premierem Clemenceauem o výrazné oslabení protivníka, a to jak hospodářské, tak i politické. Francie podporovala seskupení malých států orientovaných na protiněmeckou politiku. Druhým důvodem k tak výrazné podpoře požadavků Československé republiky na pařížské mírové konferenci byl zřejmě záměr zahrnout nový stát do formujícího se tzv. sanitního kordonu okolo sovětského Ruska a k tomu využít především jejího průmyslového potenciálu. Představitelé francouzské zahraniční politiky viděli, že kupříkladu vyhraněné protisovětsky naladěná polská buržoazie by zdaleka neunesla tíhu intervence, především hospodářsky. Z těchto důvodů zaujímalo Československo na mírové konferenci mezi nástupnickými státy významné postavení, garantované Francií. Ta se stavěla proti všem pokusům o oslabení ČSR a z výše uvedených důvodů zřejmě nebyly vyslyšeny např. požadavky německé minority z českých zemí, týkající se iredentistických snah představitelů tzv. provincií Sudetenland, Deutschböhmen atd. Cíle politické reprezentace německé menšiny byly zcela v protikladu k záměrům, které se snažila Francie vnést do života poválečné Evropy.

Představitelům německého iredentistického hnutí bylo jasné, že u francouzských politických činitelů nedosáhnou podpory. Své požadavky tedy adresovali ostatním dohodovým mocnostem. Snad největší naděje jim poskytovala Anglie. V anglické politice bylo možno spatřovat určitou snahu o znesnadňování realizace francouzských zájmů v Evropě. Nebýt revoluční vlny na jaře 1919, která přivedla Spojené státy severoamerické spolu s Francií a Anglií jako prostředníkem zpět k zelenému stolu mírové konference, pak by zřejmě anglická politika směřovala spíše proti snahám vyřadit Německo z postavení velmoci a snažila by se "konzervovat" předpoklady obnovy německého imperialismu.³⁾ Tuto úvahu lze vyvodit jednak

---

²⁾ Texty memorand viz v publikaci E. B e n e š, Světová válka a naše revoluce I., Praha 1927, str. 533-538; k tomu srov. Kurt R a b l, "Historisches Staatsrecht" und Selbstbestimmungsrecht bei der Staatsgründung der Tschechoslowakei 1918-1919, ZfO 1959, str. 388 a násl.; dále Eugen L e m b e r g, Volksberiff und Staatsideologie der Tschechen, str. 170 a násl.; také Helmut S l a p n í c k a, Die Stellungnahme der Deutschtums der Sudetenländer zum "Historischen Staatsrecht", str. 15 a násl.

³⁾ Srov. R. K v á č e k, c. d., str. 9.

z politických a hospodářských zájmů Anglie na kontinentě, jednak z postojů vůči německému iredentistickému hnutí v Československu.⁴⁾

Obdobné naděje skládali představitelé německé buržoazie z českých zemí do Spojených států amerických. Je nutno ovšem zdůraznit, že zde panovala určitá nedůvěra k politickým představitelům USA od vyhlášení tzv. Čtrnácti Wilsonových bodů.⁵⁾ To však nikterak nebránilo německé menšině, aby i na této frontě neposilovala své naděje. Snaha USA prosadit se na evropském kontinentě a jejich hospodářské a politické pozice v poraženém Německu způsobily, že ke konci války a po jejím skončení se Spojené státy staly do jisté míry garantem německých zájmů ve skupině dohodových mocností.⁶⁾ Němečtí političtí představitelé iredentistického hnutí v ČSR se proto obraceli četnými peticemi na americké politiky i na samotného amerického prezidenta Wilsona.⁷⁾

System, který dohodové mocnosti ve Versailles připravovaly, měl především kodifikovat politické důsledky vojenské katastrofy německého imperialismu. Oslabení mezinárodního postavení Německa nemělo však vést k likvidaci pozic německé buržoazie a junkerstva. Pařížská konference řešila koncepcí také otázku politických a hospodářských pozic buržoazních vládnoucích tříd a nemohla tedy s Německem nepočítat.⁸⁾

Hlavním cílem německých iredentistů na mezinárodním poli bylo především zajistit mezinárodněprávní potvrzení nároku na odtržení pohraničního území od ČSR a jejich připojení k Rakousku nebo k Německu. Později, v souvislosti s obsazením pohraničí československým vojskem, se taktika politických vůdců německé menšiny změnila. Snažili se především prosadit na mezinárodním fóru plebiscitním řešením uvedené otázky. Před

---

⁴⁾ O tom srov. Reichenberger Zeitung, č. 50, 28.2.1919; dále P. M o l i s c h, Die sudetendeutsche Freiheitsbewegung in den Jahren 1912-1919, Wien-Leipzig 1932, str. 144 a násl.

⁵⁾ Blíže E. B e n e š, c. d., str. 516 a násl.

⁶⁾ "Americké monopoly, které začaly brzy po válce pronikat do německého hospodářství, podnikaly vše, aby pomohly německé buržoazii potlačit revoluční hnutí v zemi... USA měly totiž ve svém programu vytvořit si z Německa nástupiště ke svému dalšímu pronikání do Evropy i k realizaci svých plánů protisovětských..." - Přehled československých dějin III., Praha 1960, str. 37.

⁷⁾ Tak např. v poselství prezidentu Wilsonovi z 15. listopadu 1918 se uvádí: "Ve jménu půltřetího miliónů Němců v Čechách, kteří se s odvoláním na sebeurčovací právo považují za součást svobodné Německé republiky, pozvedáme nejostřejší protest proti násilnostem, jimž je vystaveno naše státní území ze strany československého státu... Nenechte, pane prezidente, žádné pochyby, že požadavky Čechoslováků musí se zastavit před nepopiratelným právem Deutschböhmen..." - F. P e r o u t k a, Budování státu I., Praha 1933, str. 364.

⁸⁾ Viz R. K v á č e k, c. d., str. 9.

politickými představiteli ČSR stál nesnadný úkol: zmařit tyto německé snahy.⁹⁾

Lze shrnout, že výsledky pařížských mírových jednání byly pro německé nacionalistické představitele těžkou porážkou. Dlouholetý spor skončil prozatím ve prospěch české buržoazie. Němci se stali v ČSR sice nejpočetnější, ale "jen" národní menšinou.

Stanovením hranic a mezinárodněprávním uznáním Československé republiky vznikly na jejím území poměrně rozsáhlé oblasti obývané jinonárodnými skupinami obyvatelstva než české nebo slovenské národnosti. To byl pro mladý československý stát nemalý problém. Otázka národnostních menšin nebyla pouze vnitřní otázkou Československé republiky, nýbrž záležitostí mezinárodní ve smyslu mírových smluv. Na mírové konferenci v Paříži byla 1. ledna 1919 zřízena tzv. komise pro nové státy, kde byla zastoupena Francie, Spojené státy americké, Velká Británie a později i Itálie a Japonsko. Zmíněná komise připravila návrhy smluv na ochranu menšin a minoritní problém se tak stal v plném slova smyslu mezinárodněprávní.¹⁰⁾

Mnohé nově vzniklé státy se důrazně ohradily proti akceptaci minoritních smluv. Bylo především namítáno ohrožení suverenity příslušných států, neboť ostatním státům - členům Společnosti národů - také závazky z mírové konference neplynuly.¹¹⁾ Uvedená úprava menšinové problematiky, tj. formou minoritních (garančních) smluv, tvořila jen jednu část celkové mezinárodněprávní regulace minoritní otázky. Druhou částí byly příslušné pasáže smluv se státy poraženými.¹²⁾

Celý komplex smluvních závazků byl později doplněn o četné smlouvy bilaterální, týkající se otázek minorit nepřímo, a to např. smlouvy o státním občanství, opci apod.¹³⁾

⁹⁾ Srov. z novější německé literatury: Kampf der "tschechoslowakischen Staatsidee." in: West und Ost, 1966/12, str. 17 a násl.

¹⁰⁾ Konkrétním vyjádřením byly pak tzv. minoritní (garanční) smlouvy mezi dohodovými mocnostmi a některými jejich spojenci, např. s Polskem (28.6.1919), s ČSR (10.9.1919) a dále s Jugoslávií Rumunskem a Řeckem; dále srov. Ervin V i e f h a u s, Die Minderheitenfrage und die Entstehung der Minderheitenschutzverträge der Pariser Friedenskonferenz 1919, ZfO 1965, str. 369.

¹¹⁾ Námitky např. polské delegace a odpověď Wilsonovu viz T e m p e l e y, History of the Peace Conference, sv. V., London 1921, str. 128.

¹²⁾ Srov. mírovou smlouvu s Rakouskem, čl. 62-69, zákon čis. 507/1921 Sb. z. a n.; dále čl. 54-60 mírové smlouvy s Maďarskem, zákon čis. 102/1922 Sb. z a n.

¹³⁾ O tom srov. E. S o b o t a, Národnostní právo československé, Brno 1927, str. 18 a násl.; dále čl. 85 zák. čis. 217/1921 Sb. z. a n.; čl. 80 zákona čis. 507/1921 Sb. z. a n.; čl. 64 zákona čis. 102/1922 Sb. z. a n.; čl. 8 zákona čis. 107/1922 Sb. z. a n.; čl. III. vl. vyhlášky čis. 20/1925 Sb. z. a n. - z pramenů mezinárodněprávních a dále úst. zákon čis. 236/1920 Sb. z. a n.; vl. nař. 601/1920 Sb. z. a n.; vl. nař. 160/1921 Sb. z. a n. - z pramenů vnitrostátních.

Pro mezinárodněprávní i vnitrostátní úpravu byla ve vztahu k Československé republice rozhodující úprava v mírové smlouvě saint-germainské z 10. září 1919. Touto smlouvou se ČSR především zavazovala, že ustanovení článků 2 až 8 budou přijata do vnitrostátní právní úpravy jako základní zákon, a že žádný zákon ani podzákonný akt (nařízení, správní akt) nebude v rozporu nebo nesouhlasu s ustanoveními saint-germainské mírové smlouvy a že žádný zákon či akt s nižší právní silou "nebude mít proti nim moc".¹⁶⁾

Za pochybný je některými autory pokládán článek 2 zmíněné smlouvy. Této otázky se okrajově dotýká také Juraj Purgat, který vyvozuje ze znění tohoto článku oprávnění uvedených subjektů "požívat všeobecnou slobodu a rovnost ...".¹⁸⁾ Toto vymezení zdá se nám problematické, neboť čl. 2 vůbec nepojednává o rovnosti, nýbrž pouze o ochraně života a svobody.¹⁶⁾ Tato ochrana se vztahovala i na obyvatelstvo, u kterého neexistoval státoobčanský svazek k Československé republice.¹⁷⁾

Faktickou úpravu ochrany menšin obsahovaly až čl. 8 a 9 mírové smlouvy saint-germainské. Obecně lze o uvedených ustanoveních uvést, že v nich jsou v podstatě obsaženy veškeré závazky, které na sebe ČSR vzala, a to s možnou výhradou čl. 9, který nemusel být pokládán za závazný.¹⁸⁾

Z hlediska mezinárodněprávní ochrany minorit hrálo významnou úlohu ustanovení čl. 14.¹⁹⁾ Československá republika jeho přijetím souhlasila s tím, že menšinové otázky zakládají závazky mezinárodního charakteru a budou garantovány Společností národů. Dále se ČSR zavazovala, že nečiní žádné změny v otázkách ochrany minorit bez souhlasu většiny v Radě Společnosti národů. Každý člen Rady měl právo ve smyslu čl. 14 upozorňovat na skutečnosti, které ohrožovaly nebo porušovaly přijaté závazky. Rada si vyhrazovala oprávnění vydávat pokyny a činit kroky k odstranění příp. excesů.

Každý spor o právní nebo skutkové otázky v minoritní problematice byl tedy pokládán za spor mezinárodní a jeho řešení (na žádost strany

¹⁶⁾ Viz čl. 1 zákona č. 508/1921 Sb. z. a n.

¹⁸⁾ Bližší viz J. P u r g a t, *Od Trianonu po Košice*, Bratislava 1970, str. 19.

¹⁶⁾ Srov. zákoný text - "Československo se zavazuje, že poskytne všem obyvatelům úplnou a naprostou ochranu jejich života a jejich svobody bez ohledu na jejich původ, státní příslušnost, jazyk, rasu nebo náboženství" - čl. 2 zákona č. 508/1921 Sb. z. a n.

¹⁷⁾ O tom srov. J. P u r g a t, c. d., str. 19.

¹⁸⁾ "... že ustanovení obsažená ve člancích č. 2. až 8. této hlavy budou uznána za základní zákony...", čl. 1 zák. č. 508/1921 Sb. z. a n.

¹⁹⁾ Viz čl. 14 zákona č. 508/1921 Sb. z. a n.

ve sporu) se předkládalo Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti v Haagu. Ve smyslu těchto, dá se říci procesuálních ustanovení čl. 14, měli tedy členové Rady dvojí možnost: 1. každý člen mohl upozornit Radu na hrozící nebo nastalé porušení závazku a 2. každý člen mohl žádat, aby rozpor a otázky jak právní, tak skutkové mezi ním a přísl. vládou byl předložen Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti. Z uvedeného vyplývá, že porušení závazku o ochraně menšin mohlo být vyřízeno dvojím způsobem. Jednak zásahem Rady Společnosti národů, jednak rozsudkem (nálezem) Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti.

Kromě některých problémů ryze právní povahy se naskytá spíše praktická otázka: jakou formou si člen Rady zajistí informace o dodržování, resp. o porušování závazků z minoritních smluv? Otázku řešila rezoluce, přijatá 22. října 1920.²⁰⁾ Autor rezoluce Tittoni přiznával menšinám právo podávat petice a upozornění Radě (pétitions et renseignements), přičemž předložený materiál měl neustále charakter petice (upozornění) a nezpůsoboval sám o sobě vlastní předložení žádosti k projednání Radou a její příp. intervencí. Toto mohl učinit pouze stálý člen Rady, kterému byla petice nebo upozornění postoupena generálním sekretářem Rady. Zainteresovaný stát, tj. ten, kterého se stížnost týkala, byl o zaslání petice informován generálním tajemníkem Rady. Tímto mu bylo umožněno dodatečně připojit poznámky a připomínky k celé záležitosti. K řízení před Radou mohlo dojít jen tehdy, když některý ze členů Rady využil svého práva upozornit na potencionální či faktické porušení závazku při ochraně minorit. Přímé podání petice nebo upozornění menšinami na příp. porušování závazků z minoritních smluv bylo právně irelevantní ve vztahu k zahájení řízení před Radou. K zefektivnění práce Rady na tomto úseku byla zřízena zvláštní komise, kterou tvořili předseda Rady a další dva členové.²¹⁾

Tittoniho rezoluce byla později modifikována československo-polským návrhem, přijatým 27. června 1921, a to v tom smyslu, že každé podání nečlena Rady (tj. například národnostní menšinou nebo její organizací) musí být dříve než se předloží členům Rady předloženo státu, o který se v podání jedná.²²⁾ Uvedená rezoluce a dále prohlášení vlády království S. H. S., která k rezoluci přistupovala, tvořila procesní pravidla "přípravného řízení", které předcházelo vlastnímu projednávání věci před Radou společnosti národů.²³⁾

²⁰⁾ Text uvedené rezoluce viz A. H a j n, Problém ochrany menšin, in: Dokumenty, Praha 1923, str. 236 a násl.

²¹⁾ Text uvedené rezoluce viz A. H a j n, c. d., in: Dokumenty, str. 258.

²²⁾ Tamtéž, str. 259.

²³⁾ O tom blíže A. H a j n, c. d., str. 49. a násl.

Uvedli jsme, že řízení před Radou byl jeden ze způsobů řešení sporů vyplývajících z minoritních závazků. Druhou možností bylo obecné řízení o mezinárodních sporech, upravené v čl. 12 až 15 Úmluvy o Společnosti národů.²⁴⁾ Uvedená problematika daleko překračuje vymezení naší studie, nebudeme se proto na tomto místě těmito otázkami zabývat.²⁵⁾

Z úpravy procesní stránky ochrany menšin ve smyslu minoritních smluv vyplývá závěr, že přísl. národnostní menšina nikdy nevystupovala jako samostatný subjekt mezinárodního práva. Nejednalo se tedy v uvedených případech o spor mezi zavázaným státem a jeho menšinou.²⁶⁾

Celý systém při svém praktickém fungování zapřičiňoval četné mezinárodní spory. Charakteristická je tato situace např. pro vztah mezi Československem a Maďarskem. Mezi těmito státy vznikl spor okolo žádosti maďarských představitelů, aby menšiny byly uznány za právnické osoby a jejich stížnosti, aby Rada vyřizovala přímo, tj. bez předchozího vyjádření československé vlády. Tento návrh byl na VI. zasedání Společnosti národů československou delegací odmítnut.²⁷⁾ Obdobné a mnohem kategoričtěji formulované návrhy předkládali i političtí reprezentanti německé menšiny.²⁸⁾ Zmíněné návrhy byly zjevnou snahou rozšířit závazky k ochraně menšin založené versailleským systémem.²⁹⁾ V této souvislosti je třeba poukázat na důležitý moment, který dokresloval celý tento systém a v jeho rámci i otázku mezinárodní ochrany menšin. Mezinárodní závazky, které byly státům střední a jihovýchodní Evropy uloženy minoritními smlouvami, se totiž jeví jako určitá protihodnota za vlastní uznání těchto států. Uvedený moment nechceme ovšem nijak přeceňovat, vědomí si zejména hospodářských a politických zájmů dohodových mocností - především Francie. Z celé povahy mezinárodní ochrany menšin je spíše patrné, že byla politickým argumentem poražených států a nikoliv vítězných mocností.

²⁴⁾ Tamtéž, str. 50-53.

²⁵⁾ Tamtéž, str. 50 a násl.; dále tamtéž, Rezoluce Mezinárodní unie sdružení pro Společnost národů ve věci ochrany menšin, Zpráva menšinové komise z června 1922, str. 270, str. 281 a násl.

²⁶⁾ Srov. V. O u t r a t a, Mezinárodní právo veřejné, Praha 1960, str. 156-160.

²⁷⁾ O tom blíže Zd. P e š k a, Národnostní menšiny a Československo, Bratislava 1932, str. 120 a násl.

²⁸⁾ Srov. A. H a j n, c. d., str. 54 a násl.

²⁹⁾ K tomu srov. J. W. B r ü g e l, Tschechen und Deutsche 1918 - 1938 München 1967; ze starší literatury jak typicky Leo E p s t e i n, Grundsätze eines Weltminderkeitenrechts, Sonderabdruck aus der documentarischen Zeitschrift "La Société des Nations," Bern, fünfter Jahrg., Mai 1923.

Tento fakt si hlavně uvědomovaly tzv. nástupnické státy. Je zřejmé, že za této situace uvedené státy hledaly i jiné formy garancí, než které jim poskytovaly vítězné mocnosti. Významnou úlohu v této problematice sehrálo mezistátní seskupení - Malá dohoda, i když nechceme samozřejmě její vznik nebo náplň činnosti odůvodňovat otázkou minorit. Přestože zaměření činnosti a cíle tohoto seskupení byly mnohem širší, byla i otázka mezinárodně-mocenská v oblasti ochrany menšin jedním z motivů vzniku Malé dohody. Uvedené lze částečně doložit jak celkovou hospodářsko-politickou situací v době vzniku Malé dohody, tak i projevy představitelů minorit v ČSR.³⁰⁾

Historie ukázala, že celý versailleský systém byl neživotný. Výrazným momentem, který dalekosáhle narušil tento poválečný systém mezinárodních vztahů, byly rozsáhlé mocenské přesuny v Evropě necelých 10 let po skončení první světové války. Francie byla zatlačena do pozadí a začaly se vytvářet předpoklady pro obnovení velmocenského postavení Německa. Pod vedením Gustava Stresemanna zahájilo Německo rozsáhlou diplomatickou ofenzívu a předložilo otevřeně otázku revize versailleského systému. Při jednáních na konferenci v Locarnu v říjnu 1925 německá diplomacie dosáhla přijetí řady svých požadavků, které do značné míry zpochybňovaly celý versailleský systém.³¹⁾ Lze bez dalšího konstatovat, že tzv. locarnské smlouvy, podepsané v Londýně 1. prosince 1925, byly prvním zjevným narušením versailleského mírového systému. Zároveň jednání v Locarnu výrazně signalizovalo, že představy Francie o poválečném postavení Německa byly liché.

Nově vzniklá politická situace v Evropě se odrazila zákonitě na mezinárodním postavení Československa. V průběhu příprav locarnských dohod se snažila československá diplomacie o znemožnění revize výsledků pařížských mírových jednání. V době, kdy bylo zřejmé, že dojde k jednáním, která budou revizí mocenského uspořádání v poválečné Evropě, bylo záměrem československé zahraniční politiky alespoň oslabit nepříznivý vliv Locarna na ČSR.³²⁾ Československá republika, vědoma si svého o-

---

³⁰⁾ O tom srov. např. Těsnopisné zprávy NS Československé republiky, schůze poslanecké sněmovny, 48. schůze 27. 1. 1921, str. 1887-1888; dále srov. J. P u r g e t, c. d., str. 23 a násl.; také E. B e n e š, Boj o mír a bezpečnost státu, Praha 1934, str. 239 a násl.

³¹⁾ O tom blíže R. K v á č e k, c. d., str. 12 a násl.; také E. B e n e š, Paměti, Praha 1946, str. 1 a násl.

³²⁾ Jednalo se např. o sjednání a podepsání smlouvy mezi Polskem a Československou republikou v dubnu 1925. Důležitým mezinárodním momentem bylo i podepsání zvláštních arbitrážních dohod mezi Německem, Polskem a Německem a Československem. Uvedené smlouvy byly doplněny tzv. garančními smlouvami mezi Francií a Československou republikou a Francií a Polskem.

slabeného postavení, se snažila o navázání bližších kontaktů se Sovětským svazem (byla vypracována již konkrétní formulace nóty, která uznávala SSSR de iure). V posledním okamžiku však československá vláda, poslušná třídních zájmů vládnoucí buržoazie od svého záměru ustoupila.³³⁾ Na celou tuto demagogickou akci poukazovali především představitelé KSČ.³⁴⁾

Další politický a hospodářský vývoj v Evropě a především v Německu byl zákonitou výslednicí politiky jednotlivých národních buržoazií, která vedla v 30. letech k naprostému krachu versailleského mírového systému. Zařazení ČSR do tohoto systému, jehož hlavním cílem bylo především politicky a právně fixovat trvalé přednostní postavení vítězných mocností proti poraženým, nezajistilo její státní a národní svobodu. Domníváme se, že tomu ani tak být nemohlo, především pro hluboké rozpory, které existovaly ve vlastním zaměření versailleského systému i mezi jeho jednotlivými tvůrci - dohodovými mocnostmi.³⁵⁾

Jak důležitou úlohu při rozpadu versailleského systému hrály národnostní menšiny je nutno posuzovat v celém politicko-hospodářském kontextu. Je nesporné, že úloha národních menšin, především německé, ve vztahu k ČSR byla zjevně destruktivní, a to namnoze již od počátku jejího vzniku.³⁶⁾ Obdobnou destruktivní úlohu hrálo i Německo na celoevropském fóru, a to mnohdy za vydatné pomoci samotných autorů versailleského systému.

*

Versailleský mírový systém se měl stát základem pro uspořádání složitých nacionálních poměrů ve střední Evropě. Nestalo se tak. Nelze tedy říci, že mezinárodní ochrana menšin, která byla součástí poválečného uspořádání mezinárodních vztahů ve smyslu versailleských dohod, by prokázala svou životnost. Avšak po právní stránce se zdá, že zde nebyly takové slabiny a mezery, které by způsobily neudržitelnost její existence. Důvody rozpadu versailleského mírového systému byly mnohem hlubší a zdaleka netkvěly jen v ochraně minorit, resp. mezinárodněprávní úpravě uvedené problematiky.

³³⁾ O tom viz R. K v á ě k, c. d., str. 13 a násl.

³⁴⁾ O tom srov. Těsnopisné zprávy NS Republiky československé, 9. schůze poslanecké sněmovny 18.5.1926; také Přehled československých dějin III., c. d., str. 204 - 207; dále K. K o n r á d, Na prahu války, Praha 1951, str. 197.

³⁵⁾ O tom viz Přehled československých dějin, c. d., str. 37 a násl.

³⁶⁾ Srov. např. vystoupení představitele německé soc. dem. strany Seligera na sjezdu v Teplicích (30.8. - 3.9.1919).

Je proto nutné hledat nedostatky nejen ve vlastní právní úpravě, ale především v její náplni - v právní praxi, která byla součástí celého politického a hospodářského dění. Především ona nám ukazuje klady či záporny určité právní regulace.

Z celého komplexu otázek probíraných v této stati lze shrnout: důvody neúspěchu versailleské ochrany národnostních menšin, a to jak mezinárodní, tak vnitřní, nelze hledat jen v nedostatecích právní regulace, ale především v hlubokých společenských a politických rozporech, na kterých byla versailleská soustava založena.

ZU DEN VÖLKERRECHTLICHEN ASPEKTEN DES SCHUTZES DER NATIONALEN MINDERHEITEN IN DER ČSR VOR DEM MÜNCHENER DIKTAT

Milan Kocih

Zusammenfassung

Der Autor befaßt sich in seiner kürzeren Arbeit mit den wichtigsten völkerrechtlichen Aspekten der Problematik des Minoritätenschutzes in der Tschechoslowakischen Republik in der Zeit vor dem Münchener Diktat.

Vor allem wird dem Komplex der in den Jahren 1919-1920 geschlossenen internationalen Verträge Beachtung gewidmet, die ein neues System internationaler Beziehungen schufen - das System von Versailles. Obgleich es sich um ein imperialistisches und antirevolutionäres System handelte, wird auch auf die unbestreitbaren bürgerlich-demokratischen Veränderungen hingewiesen, die es verankerte und die für das Gebiet Mittel- und Südosteuropas offenkundig erkennbar waren als Ergebnis der national-demokratischen Revolutionen in den einzelnen Staaten.

Hauptinhalt der Arbeit ist die Bewertung der Stellung der Tschechoslowakischen Republik im Zeitraum der Friedensverhandlungen in Paris. Es wird das Vorgehen der tschechoslowakischen Diplomatie bei der Friedenskonferenz beurteilt und auch der Anteil der einzelnen Mitglieder der Entente, hauptsächlich im Hinblick auf die komplizierte politische Situation in der ČSR (z.B. irredentische Bewegung in den Randgebieten), in Erwägung gezogen. Im allgemeinen Komplex der politischen Situation wird sodann das Vorgehen der tschechoslowakischen Delegation bei den Pariser Verhandlungen und vor allem sodann die sich daraus ergebende Konstellation gewürdigt.

Wie bereits aus dem Titel hervorgeht, befaßt sich die vorliegende Studie vor allem mit Fragen des Minoritätenschutzes. Durch die Festlegung der Grenzen und die völkerrechtliche Anerkennung der ČSR entstanden nämlich auf ihrem Territorium verhältnismäßig weitreichende Gebiete, die von andersnationalen Bevölkerungsgruppen als jenen der tschechischen oder der slowakischen Nationalität bewohnt waren. Die Frage der nationalen Minderheiten war in gewissem Maße eine Frage des Völkerrechts im Sinne der einschlägigen Friedensverträge. Die sich daran anschließende Analyse der Friedensverträge, vor allem des Friedensvertrages von Saint Germain, löst eher einige Fragen des praktischen Funktionierens dieser Rechtsnorm. Von den politischen Momenten im Rahmen der

eigentlichen Realisierung der Minoritätenverträge verwies die Arbeit auf den Einfluß der sog. Kleinen Entente, ferner auf die nach Abschluß der sog. Locarno-Abkommen neu entstandene politische Situation in Europa und auf die Versuche der Repräsentanten der tschechoslowakischen Bourgeoisie nach Anknüpfung näherer Kontakte mit der Sowjetunion.

Das Friedenssystem von Versailles sollte zur Grundlage für die Ordnung der komplizierten nationalen Verhältnisse in Mittel- und Südosteuropa werden. Dies geschah aber nicht. Man kann also nicht behaupten, daß der internationale Minoritätenschutz, der mit zur Nachkriegsordnung der völkerrechtlichen Beziehungen im Sinne der Abkommen von Versailles gehörte, seine Lebensfähigkeit bewiesen hätte. Aber in rechtlicher Hinsicht scheint es hier keine solchen schwachen Punkte und Lücken gegeben zu haben, die die Unhaltbarkeit seiner Existenz bewirkt hätten. Die Ursachen für den Zerfall des Friedenssystems von Versailles und damit auch der Minoritätenproblematik waren weitaus tiefer und beruhten ganz und gar nicht nur im Minoritätenschutz, bzw. in der völkerrechtlichen Regelung der angeführten Problematik.